

שעור מורה מוריניו הרב יהודה גנס שליט"א שבת וארא תשע"ז:

בדין האוכל מפירות שבעת המינים מפירות הארץ ופירות חו"ל

פרשת השבוע פותחת בגודל מעלת הארץ, אשר על כן הלשון הרביעית מלשונות הגאולה היא שיזכו ישראל לרשת את הארץ שהובטחה לאבות. והנה בברכת מעין שלש הנוסח הוא "לאכול מפריה ולשבוע מטובה", ובטור¹ תמה "שאינ לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים המצוות התלויות בה", אולם בב"ח יישב ש"קדושת ארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ...". ומצינו הודאה מיוחדת על האוכל מפירות הארץ שאז חותמים "על הארץ ועל פירותיה", ולא כאוכל מפירות חו"ל שחותם "על הארץ ועל הפירות", ולדברי הב"ח מובן היטב הצורך להודות בפרט על הזכות לאכול מפירות הארץ.

א. הנה חז"ל תקנו שהאוכל פירות משבעת המינים שגדלו בארץ ישראל יחתום "על הארץ ועל פירותיה"², ואם הם גדלו בחו"ל יחתום "על הארץ ועל הפירות", שכל שלא אכל ממש מפירות הארץ אל לו לחתום על פירותיה, וכלשון הגמ'³ "אינהו אכלי ואנן מברכים"?

ב. ויש להסתפק איך הדין באוכל גם מפירות הארץ וגם מפירות חו"ל איך יחתום, דמצד אחד י"ל שיחתום על פירותיה, דמן הראוי שישבח על פירות הארץ החשובים יותר, ומאידך י"ל שמן הראוי שיחתום על הפירות שאז ישבח על כל מה שאכל, משא"כ אם יחתום על הפירות, הרי לא הודה רק על פירות הארץ ולא על פירות חו"ל שגם אכלם.

ג. והנה הלכה זו לא התבארה במפורש בפוסקים, וראיתי מביאים בשם פוסקי הדור האחרון הוראות שונות בנידון⁴, אולם כמדומה שהמנהג לברך על פירותיה.

ד. ויש להוסיף ולבאר בזה, דהנה בגמ' בברכות⁵ התבאר שאין חותמים בשתים [דהיינו שאסור לחתום ברכה בב' ענינים], ומה שאנחנו חותמים "על הארץ ועל הפירות", משום שכוונתנו שהארץ מוציאה פירות, ונמצא א"כ שגם כשאנו מודים על פירות חו"ל "על הארץ ועל הפירות" כוונתנו להודות על פירות הארץ, אלא שאנחנו אומרים לשון המשתמע לשני פנים⁶, גם הודאה על פירות הארץ וגם נכלל בו הודאה על פירות כל העולם, אולם עיקר הודאתנו על פירות הארץ, דאל"כ היינו חותמים בשתים, וממילא י"ל שכל שאכלנו גם מפירות הארץ, ששוב אין מקום לטענת "אינהו אכלי ואנן מברכים", מן הראוי להודות בפרט על פירות הארץ.

¹ או"ח ר"ח ח' בשם רבינו יונה.

² ונהגו כיום לומר אף בברת הגפן על הארץ ועל פרי גפנה, למרות שלא מצינו במפורש מקור לנוסח זה, אולם לא נהגו לחתום באוכל מזונות ועל מחייתה, אף כשברור שהדגן הגיע מן הארץ, ואכ"מ.

³ ברכות מ"ד.

⁴ עיין במשנה ברורה הוצאת דרשו סימן ר"ח הערה 48.

⁵ דף מ"ט.

⁶ וע"ע בלבוש סימן ר"ח סוף סעיף י' שהאריך בביאור הענין.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ה. ואמנם כל זה הוא באוכל כשיעור משניהם, אולם אם יאכל פחות מכזית מפירות הארץ וכזית מפירות חו"ל, או אפילו אם יאכל כזית אחד בצירוף משניהם יחדיו, נראה לכאור' שלא יאמר אלא על הארץ ועל הפירות, דהרי מחמת פירות הארץ לא התחייב בהודאה, רק מחמת צירוף פירות חו"ל שאכל, ויש א"כ מקום שוב לטענת "אינהו אכלי ואנן מברכים", ועדיין צ"ע בזה.

ו. וקצת ראה להנ"ל, ממה שמצינו בפוסקים שהאוכל חצי זית משבעת המינים וחצי זית משאר פירות יאמר בורא נפשות, שעל אף שעל ז' המינים לא נתקן ברכת בורא נפשות, מ"מ כל שלא אכל שיעור מהם מצטרפים הם לשאר הפירות לברך את הברכה השייכת לכל המאכלים, וכעין זה גם בעניננו, (לענין חצי זית מפירות הארץ וחצי זית מפירות חו"ל).

ז. ומעתה יש מקום להסתפק בשתה מיץ ענבים מחו"ל שנמזג עם יין מארץ ישראל באופן שהרוב היה מיץ ענבים ומיעוט יין (וביין לבדו לא היה רביעית), האם יברך על הפירות משום שרוב המשקה כאן מחו"ל, או יברך "על הארץ ועל פירותיה", משום שהיין חשוב הוא מהמיץ ענבים.

ח. ולכאור' נראה שהמיץ ענבים נטפל לייין, ודינו כמים המזוגים ביין, שכשם שפשוט שהשותה יין הנמזג במים, על אף שרוב המשקה מים מברך מעין שלש משום חשיבות היין (שהמים אינם אלא כטפלים לו), כן הוא בשותה יין הנמזג במיץ ענבים שיברך כדין היין מחמת חשיבותו.